

2005 - Vykort i Torsång

Av Håkan Gelin

Flerbildskort från Torsång.
Foto O. V Flodström Runnvika

När kom vykortet till och varför

"VYKORTETS HISTORIA"

Allmänt

Under 1860- och 1870-talet ansåg det tyska postverket att det var för dyrt att hantera brev i förslutna kuvert eftersom det oftast bara stod några rader i breven. 1869 lanserades det i Österrike ett brevkort som kunde skickas för halva brevportot. Det blev succé och under de första månaderna såldes c:a tre miljoner brevkort. Kortet hade då bara en liten teckning i ena hörnet. Det stora genombrottet kom 1889 då världsutställningen i Paris ägde rum, och den stora sevärdheten var Eiffeltornet. Tidningen Le Figaro tryckte upp ett kort med bild av tornet på framsidan. Tusentals människor köpte det, skrev "här var jag" och sände det till vänner och bekanta. Det svenska genombrottet skedde på Stockholmsutställningen 1897 med tecknade vykort. Vid sekelskiftet började man framställa

vykort med ljustryck och kunde med den metoden återge fotografier naturtroget och med god skärpa. Då började vykort produceras med bild av ett hus, ett torg eller en gata och korten blev snabbt populära. År 1904 skickades ca 49 miljoner vykort från drygt fem miljoner personer i Sverige. Brevbärarna i världen bar det året ut cirka sju miljarder kort. Då producerades även stora mängder av vackra gratulationskort, fantasikort, julkort, tecknade kort, kort på berömda personer o.s.v. Många av dessa fotografier var även handkolorerade där en färgkliché trycktes ovanpå det svartvita fotot. Det blev också populärt att fotografera sig själv och sen beställa fotografiet med vykortsbaksida. Förr ringde man inte så mycket utan man skickade ett kort. Kort skickades ofta inom stan och då skrev man endast namnet på mottagaren samt "Härstädes". Sveriges äldsta kända vykort, stämplat 23 juli, 1885, har ett tecknat motiv och såldes på auktion 1994 för över 20 000 kr.

Under de senaste åren har vykortssamlandet snabbt ökat. Idag är det de topografiska korten som är mest populära bland samlarna tack vare det stora intresset för hembygdshistoria. Man samlar helt enkelt kort från sina hemtrakter. Andra populära samlingsområden är båtar, järnvägsmiljöer, militärer, kungligheter, gamla affärer, tomtekort och signerade kort av en lång rad kända vykortstecknare.

Repotagevykort

I början av seklet fanns det ingen TV som rapporterade om vad som hände runt om i Sverige och världen. Nyhetsbilderna i dagstidningarna var i stort sett obefintliga och veckopressen hade ännu ej kommit igång med sina bildreportage. Därför fyllde vykort en mycket stor funktion som förmedlare av bilder från olika händelser. Ofta fanns vykort till försäljning redan dagarna efter händelserna och det gällde givetvis att sälja så många som möjligt eftersom de snabbt tappade i intresse. Självklart blev upplagorna på denna typ av kort inte så stora eftersom de bara hade intresse en kort period och de är därför eftertraktade bland dagens samlare.

På mindre orter var det ofta lokala fotografer som tog bilder och själv kopierade ett

mindre antal som han eller hon sålde dagarna efter händelsen. Många sådana kort finns idag bara kvar i enstaka exemplar och utgör i regel rariteter i vykortssamlingarna.

När fotografier sedan blev mer och mer vanliga i dags- och veckopressen försvann behovet av reportagevykortet och efter 1920 är de rätt sällsynta, med undantag av vykortsserier från utställningar och speciella evenemang. Några uppmärksammade händelser har dock förevigats i form vykort även senare och det mest kända är nog Surteraset 1950. Efter 1950 har reportagevykortet varit än mer sällsynta. Några undantag finns dock då det bl. a utkom en hel del olika vykort dels efter Tjörnbroraset 1980 och dels vid Ubåt 137:s grundstötning i Karlskrona skärgård 1981.

Var hittar man vykortet

Var får man då tag på gamla vykort? Det finns ett par renodlade vykortsantikvariat och en del vanliga antikvariat som också säljer vykort. Även antikmässor och samlarmarknader är utmärkta ställen att hitta kort till sin samling. Några handlare har även vykortsauktioner ett par gånger per år. Ett annat vanligt och trevligt sätt att skaffa kort är att byta med andra samlare. På senaste året är dock aktioner på Internet det lättaste sättet att hitta de vykort man söker.

Vykort från Torsång

Vykortet på framsidan

Detta är ett mycket spännande vykort som visar intressanta motiv från Torsångsbygden i början på 1900 talet. Foto O. V. Flodström i Runnvika.

Vykortet är skickat den 13/11 1911 från Torsång till Herr Rickard Berg i Olsbacka, Aspeboda. Avsändaren är angiven med E. E. Vykortet fanns troligen tillgängligt i Torsång runt 1910.

Mitt första vykort från Torsång

Det första vykortet från Torsång som inledde mitt samlande var ett opostat svartvitt vykort som visar flottbron över Dalälven och kyrkbyn. Kortet som visas på nästa sida är troligen från 1950 talet. Ett liknande kort finns även i färg (handkolorerat utförande). Flottbron fanns under åren 1859 till 1972 då bron revs.

Utgivare var O. Liljeqvist Konstförlag. Dals Långed. Förlaget har upphört alla foton har överlåtit till landets länsmuseum. Dalarnas Museum har numera upphovsrätten till denna bild

Flottbron över Dalälven finns i flera utföranden nedan kan ses ett bland de första korten med detta motiv. Kortet är från de första åren på 1900 talet.

Vykort med de äldsta poststämplarna

Ovan ses en poststämpel från Torsång daterad 24 september, 1902. Från Torsång skickades år 1900 8675 st. försändelser som gav portoinkomster på 440 kr. År 1910 var antal försändelser uppe i 10586 st. Hur stor andel som var vykort har jag ingen uppgift om.

Det är intressant med kort som är postgångna. Man får då veta när kortet skickades och till vem. De första vykorten fram till och med 1906 hade just ingen plats att skriva på det kan man se på kortet på nästa sida. På baksidan fick man inte skriva så därför blev det några korta rader på framsidan eller så skrev man även på motivet.

Kortet på nästa sida är poststämplat i Gustafs 30 juli, 1902 och mottaget i Enköping med ankomststämpel 31 juli, 1902. Det gick ganska snabbt även på den tiden. Portot för vykort var 5 öre.

Kortet är i färg (handkolorerat) i original och motivet visar flottbron över Lillälven och kyrkan i Torsång. Att de första motiven var flottbron över Lillälven var troligen att då kunde man få med kyrkan på kortet. Flottbron över Lillälven ersattes med den nuvarande bron 1933. Kring flottbroarna finns mycket skrivet i tidigare årsblad, det finns också många bilder i de almanackor som getts ut under åren. På förstasidan av 1996 års almanacka finns ett liknande kort som kommer från ett vykort som är taget ett antal år senare.

Den som gav ut kortet var Carl Nordins Bokhandel Falun

Ett liknande svartvitt kort över flottbron vid Lillälven och kyrkan, troligen samma ursprungsfoto finns också i min samling. Årtalstämpeln är inte lika tydlig som på kortet ovan men det är troligen avsänt 1903 från Torsång till Edebäck. När man läser hälsningen på vykortet som visas ovan så var kortskrivaren passagerare på ångaren Najaden på Runn.

Ångaren fanns också avbildad på vykort. Här är ett vykort med Najaden som motiv. Intressant är Najaden medförde en brevlåda för befordran av post från Gustafs och Torsång på återfärden till Falun. Om detta och Torsångs posthistoria kan man läsa i årsbladet 1990 och "TUNA-BYGDENS POSTHISTORIA" en intressant bok av Lars-Erik Lundin.

Om ångaren Najaden finns en hel del skrivet i tidigare årsblad men inget riktigt bra foto.

Utgivare var Carl Björklunds Bokhandel i Falun
fotograf var troligen någon med signaturen A. E.

Man kan nu (från och med 1907) skriva meddelanden på baksidan där adressen också skrivs. Vykortet med Najaden är skickat den 16 augusti 1910 till en fröken Elin Strandell i Strandbro Stora Tuna. Läsningen är intressant, kortskrivaren avslutar med från din vän.

Det vanligaste motivet i Torsångsbygden

Det vanligaste motivet är Ornässtugan som har avbildats såväl utvändigt som invändigt under mer än 100 år. Under 2005 kunde besökare av Ornässtugan se en vykortsutställning i ett av rummen där ett 60 tal olika vykort visades. Utställningen hade lånat vykort ur Holger Nilssons donation (finns i Borlänge Stadshus arkiv) och Roger Halls privata samling. För utställningens utformning svarade Katarina Tegen-Höckerlind kultursekreterare i Borlänge Kommun. En mycket intressant utställning för en vykortsintresserad Torsångsbo.

Man kan förmoda att det under de ca 100 åren som vykortet använts har det skickats åtskilliga semesterkort med Ornässtugan som motiv. Detta gör att det finns ett stort antal vykort tillgängliga för samlare av detta motiv.

Det är dock inte så vanligt att Torsång finns angivet på vykort med Ornässtugan som motiv. Nedanstående kort saknades för övrigt bland de vykort som ställdes ut. Det är ett vykort där Torsång finns angivet och som är avsänt den 28/6 1910 till Signe Björkman i Glömminge från en semesterfirare i Dalarna.

På vykortet på nästa sida står texten "Sjön Runn från Ornässtugan". Vykortet är turiststämplat 1928. På ett senare vykort fotograferat från svalgången på Ornässtugan anger man att sjön heter Ösjön.

Här är ett vykort skickat 30/7 1930 med Ornässtugan och två dalkullor som motiv.

Förlag är Nordisk Konst i Stockholm.

Här ses ett vykort med vaktmästarbostaden vid Ornässtugan. Även här finns Torsång angivet.

Ornässtugan har även tillverkats i ett så kallat vykortspussel. Där skickar man hela pusslet och mottagaren får nöjet att pussla ihop Ornässtugan på egen hand.

Ovanstående kort är bara några exempel på vykort med Ornässtugan som motiv, som nämnts tidigare finns det samlare som specialiserat sig på Ornässtugan.

Vykort med motiv från hembygdsgården

Kortet nedan visar Vasastenen som idag finns på hembygdsgården. Här kan man se att Vasastenen har en annan omgivning än vad man ser idag. Kortet som inte postgånget är troligen från 1920 talet. Invigningen av Vasastenen skedde under andra halvåret 1906. Vid invigningen fanns inte denna omgivning varför den måste ha byggts efteråt och sedan åter tagits bort. Invigning av Vasastenen finns avbildad i 1985 års almanacka.

Utgivare Svenska Litografiska AB. Foto av O. Sundberg. Förlag C. J. Lindström

Vykort finns även med hembygdsgården som motiv. Motivet avviker inte särskilt från hur det ser ut idag. Vykortet på nästa sida skickades 9 juli, 1958 av en person som hjälpt till med höskörden på Sunnanö till Ingrid Pettersson i Uppsala. Detta var samtidigt som fotbolls VM arrangerades i Sverige varför det stämplade frimärket har motiv från fotbolls VM.

Utgivare och fotograf är okänt.

Fotot finns som omslagsbild på 1994 års almanacka och togs i samband med invigningen av hembygdsgården den 14 september 1952.

Kyrkan som motiv

Kyrkan är ett ofta förekommande på vykort från Torsång. Det finns ett antal vykort med enbart kyrkan som motiv. På nästa sida visas ett svartvitt vykort över kyrkan och klockstapeln.

Foto ensamrätt Hartmans Kortförlag i Uppsala

Det finns också tidiga vykort av kyrkans interiör här är ett exempel på ett sådant. Kortet är daterat 24 oktober, 1925.

Foto av O. Sundberg. Förlag C. J. Lindström

Sverigebilder utgivna av Svenska Turistföreningen

STF-korten gavs ut 1926-1927. Bilderna hämtades från tidigare undervisningsmaterial med skolbilder, men en del nya bilder framställdes också. Många av korten visar bilder tagna från början av seklet. Till bilderna sattes nyskriven text och totalt utgavs 1247st kort. Kortet trycktes i djuptryck. De gavs ut per landskap i blå samlingsboxar, men kunde även köpas lösa. Priset till allmänheten var 5 öre/st och till skolorna 3 öre/st.

Nedan ses ett kort taget på vägen från Naglarby mot Torsång, när kortet togs var det givetvis grusväg som gällde.

På nästa sida ses ett Sverigekort med sjön Runn som motiv taget från Uvberget.

På nästa sida ses ett Sverigekort med sjön Runn som motiv taget från Uvberget.

Förlag Aerotjänst Västerås.

Det finns även utgivet ett vykort från byn med skolan och Torsångs Café, bensinpumpen var av märket ESSO när kortet togs.

Utgivare är Pressbyrån som för övrigt givit ut en stor mängd vykort över hela landet under tidsperioden 1943 - 1964.

Nedan finns ett vykort i färg med byn som motiv tagit från södra sidan av Dalälven. Vykortet är taget troligen någon gång på -70 talet eftersom skolan har gul fasad. Den nya röda fasaden kom till 1980. Kortet är skickat 29 juli, 1986 av semestrande Britta som dricker kaffe på verandan på Caféet.

Foto A/B Flygtrafik O Liljeqvist Dals Långed. Dalarnas Museum har numera upphovsrätten även till detta foto.

Även den gamla skolan finns avbildad på vykort. På nästa sida ses ett vykort som är skickat till tant Tilda Mårtensson i Kyna Ornäs. Avsändare är Majt och Rut. Vykortet är från 1930 talet.

Ett flerbildskort finns där Lillälvsbron är ett av motiven. Detta kort är poststämplat 1937.

Foto & förlag Dély Falun

Vykort från övriga delar av Torsångsbygden och dess närhet.

I årsbladet från 1999 som handlar om nöjeslivet i Torsång författat av den nu bortgångne Torsångsprofilen Tage Petterson finns ett vykort på bild på sidan 38 ritat av konstnären Arne Olsson med Rösåsens utsiktstorn som motiv. Denna bild finns även i almanackan år 2000. Vykortet kom till i samband med invigningen som skedde den 30 juni 1935.

Nedan visas ett vykort från nya radiostationen vid Alsbäck på vägen till Ornäs. Man kan se den höga radiomast som fanns vid stationen. Kortet som är svartvitt är skickat 31 juli, 1940 från Kårtylla till fröken Elna Karlsson i Norrköping. Avsändaren som berättar hur skoj dom har i Kårtylla heter Sonja.

Foto & förlag Dély Falun

Radiostation hade en stor sändare som byggdes före andra världskriget. Det var en 100kW sändare, liknande den som redan året innan, 1937, hade tagits i drift i Hörby på frekvensen 1131KHz. Sändaren kallades för Falun trots att den fanns i Alsbäck eftersom den övertog den gamla privata Falusändarens frekvens. Radiostationen byggdes med en självstrålande mast som antenn. Stationen stängdes 31 mars, 1978. Masten revs samma år. Frekvensen som man sände på var 1086 KHz fram till 1950 och därefter på 1223 KHz.

Trots att Alsbäck tillhörde Stora Tuna tycker jag kortet är intressant med tanke på närheten till Torsång.

Ett vykort från tidigt 1900 tal med motiv från Fjäkelmyra bryggeri finns också. Detta kort finns återgivet i 1985 års almanacka.

Jag vet att det finns en hel del vykort från Ornäs med andra motiv än Ornässtugan. Ornäs station och Björkbackens pensionat är exempel på sådana motiv.

På nästa sida visas ett exempel på ett vykort med rikstelefonstationen i Ornäs som motiv. Byggnaden som heter Mjölnergården återfinns nu på hembygdsgården. Detta kort fanns med i 1986 års almanacka.

Nedan ses ett vykort från Tomnäs hållplats. Kortet är skickat som en förlovningsgratulation avsänt 1911 till en fröken Rut Fredenholm i Stockholm vilken förlovat sig med Olle. Kortet är undertecknat med Maja och Henrik.

Ett annat motiv är kanotstadion i Torsång. Invigningen skedde 1974 i samband med SM tävlingar. 1971 genomfördes de första mästerskapstävlingarna på denna plats. Men då fanns inget kanotstadion. Anläggningen sköts av Borlänge Kanotklubb som bildades 1934.

Förlag Ove Olstad Mora

Vykort i nutid

Givetvis finns det vykort att köpa även idag med Torsångsmotiv. På Torsångs Café finns två olika motiv att välja på. Även i Torsångs kyrka finns vykort att köpa med två olika motiv på kyrkan utifrån och tre motiv inne från kyrkan. Vid Ornässtugan finns också ett vykort med Torsångs kyrka utöver ett antal vykort med Ornässtugan som motiv. Alla dessa kort är i naturligtvis i färg i original.

Man skulle önska att det fanns flera motiv att välja på med tanke på hur vackert det är i Torsångsbygden. Den nya bron är ett intressant motiv som jag hoppas på, men även midsommarfirandet i Torsång med rodden borde vara ett bra motiv för ett vykort. Ett flerbildskort liknade det som finns på omslaget skulle också vara intressant.

Vykortet på nästa sida är ett flygfoto som visar hur Torsång är omgivet av vatten samt

bron som kommer att ersättas inom det närmaste året med en ny bro nedströms. Det fanns ett liknande vykort från 1982 också ett flygfoto taget från söder där man förutom Dalälven och kyrkbyn kan se de då nybyggda områdena väldigt tydligt.

Förlaget som ger ut kortet nu är "Torsångs Café" tidigare var förlaget Gerhards Försäljnings AB i Rättvik .

På nästa sida visas det för närvarande senaste vykortet från Torsång som också är en flygbild där man ser Torsångs Café och en del av de områden som byggdes i slutet på 1970 talet samt Uvberget.

Utgivare är Svenska Aerobilder i Enköping. Foto: Urban Hjelm

På nästa sida visas ett av flera vykort som finns med Kyrkan som motiv. Här man ser man kyrkan från söder. Bilden är tagen 1992.

Foto: Kurt Lindroth Borlänge som svarat för foto på samtliga motiv på kyrkan som finns att köpa i kyrkan.

Avslutningsord

Givetvis finns det flera vykort från Torsångsbygden som jag saknar eller inte känner till. Jag vet att det finns ytterligare personer med anknytning till trakten som sparar på vykort över Torsång. Hur många det är vet jag inte, men hör gärna av Er till mig. Förhoppningsvis kanske det går att ordna en utställning med vykort från Torsångsbygden i likhet med utställningen i Ornässtugan där ett antal intressanta vykort visades upp. Framförallt är postgångna vykort intressant bygdehistoria.

Vykortet lever vidare trots mobiltelefoner, sms och e-mail. Hur länge är svårt att säga men förhoppningsvis i ytterligare 100 år. Förhoppningsvis kommer det nya motiv på vykort från Torsång. Kanske denna skrift kan inspirera till att det kommer något ytterligare motiv redan år 2006.

Hembygdsföreningen ser gärna att fler som har något intressant att berätta från

Torsångsbygden skriver ett årsblad eller hör av Er till styrelsen så ger vi en hjälpande hand med skrivning och utformning. Det finns många ämnen att ta upp i ett årsblad.

[Till huvudsidan](#)
